

Oikeusministeriö

Viite: Lausuntopyyntö 12.11.2012, OM/18/41/2010

**Helsingin hallinto-oikeuden lausunto oikeusministeriölle
todistelutoimikunnan mietinnöstä "Todistelu yleisissä tuomioistuimissa"
(oikeusministeriön julkaisusarja mietintöjä ja lausuntoja 69/2012)**

Lausuntopyynnön kohteena oleva mietintö koskee todistelua yleisissä tuomioistuimissa, mikä käy selkeästi ilmi jo toimikunnan asettamis- päätöksestä. Toimeksiannon sisältö on luonnollisesti vaikuttanut myös toimikunnan kokoonpanoon, jossa hallintolainkäytön edustajia ei ole ollut.

Tähän nähden on on ymmärrettävää, että toimikunnan hallintolainkäyttöä koskevat ehdotukset osoittavat monin paikoin puutteellista hallintolainkäytön tuntemusta eikä toimikunta myöskään näytä toimeksiantonsa rajaamana juurikaan paneutuneen hallintolainkäyttöä koskeviin vähälukuisiin ehdotuksiinsa. Uudet viittaussäännökset eivät sisällöllisesti kata edes nykyisiä hallintolainkäyttölaissa olevia viittaussäännöksiä eikä viittauksia uusiin, myös hallintolainkäytössä tarpeellisiin säännöksiin ole ehdotettu. Hallinto-oikeus esittää jäljempänä tässä lausunnossa kannanottonsa vain joihinkin tällaisiin säännöksiin.

Hallinto-oikeus pitää välttämättömänä, että oikeusministeriössä ryhdytään pikaisesti valmistelemaan todistelua koskevien säännösten uudistamista myös hallintolainkäytön osalta. Tämä voisi tapahtua esimerkiksi hallintolainkäyttölain uudistamista koskevan työn yhteydessä, mikä jatkovalmistelu olisi jo sinänsä käynnistettävä mahdollisimman nopeasti.

Hallinto-oikeus kiinnittää huomiota seuraaviin yksittäisiin säännösehdoituksiin.

Esityksen 17 §

Hallinto-oikeus pitää kannatettavana mietintöä siltä osin, kuin siinä ehdotetaan uudistettavaksi ja ajanmukaistettavaksi pykälää, joka koskee läheisen oikeutta kieltäytyä todistamasta. Voimassaolevassa laissa oleva jo vanhentunut käsite kihlakumppani on ehdotuksessa poistettu ja tilalle on otettu nykyaikaisempi käsite avopuoliso. Ehdotuksessa on myös rajoitettu sitä sukulaispiiriä, jolla on oikeus kieltäytyä todistamasta siten, että pykälästä on poistettu voimassaolevan lain 1 momentin 2 kohdassa oleva maininta lankoussuhteesta olevista sukulaisista.

Hallinto-oikeus haluaa kiinnittää huomiota siihen, että käsite avopuoliso on kuitenkin jossain määrin epäselvä, eikä sen aukoton määrittely säädöstekstitalle liene edes mahdollista. Avosuhteet ovat erilaisia eikä avosuhteille ole olemassa minkäänlaista rekisteröintiä. Tilanteissa, joissa henkilö ilmoittaa olevansa asianosaisen avopuoliso, oikeus kieltäytyä todistamasta täytyykin ratkaista tapauskohtaisesti ottamalla huomioon perusteluissa mainitut kriteerit avoliiton kiinteydelle. Viime kädessä ratkaisu jää siis tuomioistuimen harkittavaksi. Asiassa on näin ollen mahdollisuus erilaisen sovelluskäytännön kehittymiseen maan eri osissa. Ongelmaksi saattaa lisäksi muodostua vaikkapa tilanteet, joissa henkilöt asuvat yhdessä esimerkiksi asumiskustannusten jakamisen vuoksi seurustelematta kuitenkaan keskenään, ja toisaalta tilanteet, joissa keskenään seurustelusuhteessa olevat osapuolet eivät esimerkiksi opiskelijan tai työnteon vuoksi pysty asumaan edes samalla paikkakunnalla.

Hallinto-oikeus pitää niin ikään kannatettavana muutosta siltä osin, kuin siinä poistettu oikeus kieltäytyä todistamasta sellaiselta henkilöltä, joka on lankoussuhteessa asianosaiseen. Hallinto-oikeus katsoo mietinnön tavoin, että yhteiskunnallinen kehitys on johtanut sukulaissuhteiden merkityksen heikkenemiseen. Tällöin myös asianosaiseen lankoussuhteessa olevia henkilöitä ei voida automaattisesti pitää läheisinä. Sukuja on kuitenkin erilaisia, joten hallinto-oikeus pitää tärkeänä, että säännös antaa tältäkin osin mahdollisuuden tilannekohtaiseen arviointiin.

Esityksen 25 §

Ehdotuksessa ehdotetaan kokonaan uutena säännöksenä lakiin otettavaksi yleissäännöstä todisteiden hyödyntämiskiellostä. Uuden säännöksen 1 momentissa olisi ehdoton kielto hyödyntää kiduttamalla saatua todistetta ja 2 momentissa harkinnanvarainen yleisempi säännös lainvastaisesti hankitun todisteen käyttökiellosta.

Hallinto-oikeus pitää hyvänä, että lainsäädäntöön nimenomaisesti kirjataan esiin ehdoton kielto kidutuksella hankitun todistusaineiston hyväksikäytöstä, vaikka tällaisen kiellon onkin katsottu sisältyvän jo kansalliseen lainsäädäntöön (mietinnön s. 119). Hallinto-oikeus kannattaa myös muun lainvastaisesti hankitun todistusaineiston käytön kieltämisen sääntelyä säädöstasolla.

Hallinto-oikeus pitää kuitenkin epäkohtana, että mietinnössä ei ole esitetty hallintolainkäyttölakiin otettavaksi tältä osin viittaussäännöstä tähän pykälään.

Esityksen 43 §

Ehdotuksessa on esitetty muutettavaksi todistajalta ennen hänen kuulemistaan tiedusteltavia asioita. Voimassa olevan lainsäädännön mukaan puheenjohtajan on tullut kysyä todistajalta hänen nimeään, ikäänsä, tointaan ja asuinpaikkaansa. Ehdotuksen mukaan puheenjohtaja tiedustelisi todistajalta uudistuksen jälkeen enää hänen nimeään sekä tarvittaessa varmistautuisi kuultavan henkilöllisyydestä. Käytännössä tämä henkilöllisyyden varmistuminen tapahtuisi pyytämällä kuultavalta kuvallista henkilöllisyystodistusta tai muulla vastaavalla tavalla.

Hallinto-oikeus kannattaa ehdotusta myös tältä osin. Hallinto-oikeus katsoo, että todistajan luotettavuuden arviointi on selvitettävissä paremmin ja varmemmin muilla tavoin kuin siten, että todistaja kertoo ammattinsa. Hallinto-oikeuden kokemusten mukaan, mikäli todistajan ammattitaidolla tai muulla kokemuksella on merkitystä arvioitaessa hänen kertomustaan, todistajan ammattitaitoon tai muuhun uskottavuuden kannalta merkittävään seikkaan on paneuduttu todistajan lausunnossa asianosaisen tai käytännössä hänen avustajansa esittämien kysymysten avulla. Pykälässä on lisäksi sen 1 momentin viimeisessä virkkeessä asetettu tuomioistuimelle velvollisuus tarvittaessa tiedustella to-

distajalta tämän uskottavuuteen vaikuttavia seikkoja.

Hallinto-oikeus pitää myös tämän lainkohdan osalta epäkohtana, että hallinto-lainkäyttölakiin ei ole esitetty otettavaksi todistajan kuulemisen osalta viittaus-säännöstä tähän pykälään. Mietinnössä on kuitenkin esitetty viittaussäännöstä asiantuntijan kuulemisen osalta.

Ehdotuksessa on lisäksi ilmeisesti epähuomiossa esitetty otettavaksi todistajan kuulemista koskevaan hallintolainkäyttölain 39 §:n 2 momenttiin viittaus ehdotetun oikeudenkäymiskaaren 45 §:ään, jossa on säännös asiantuntijan ennen kuulustelua antamasta vakuutuksesta.

Esityksen 44 §

Ehdotuksessa on esitetty muutoksia tuomioistuimessa vannottavan valan tai vakuutuksen suhteen. Ehdotuksessa on esitetty luovuttavaksi kokonaan Jumalan kautta annettavasta valasta ja todistajaa ja asiantuntijaa kuultaisiin jatkossa neutraaliin vakuutuksen kautta. Muutosta on perusteltu yhdenvertaisuudella ja uskonnonvapaudella.

Hallinto-oikeus pitää muutosesitystä kannatettavana. Käytännön kokemukset hallinto-oikeudessa järjestetyistä suullisista käsittelyistä ovat osoittaneet, että valinta valan ja vakuutuksen välillä saattaa olla ensi kertaa tuomioistuimeen saapuneella kansalaisella hankalaa. Lisäksi hallinto-oikeudessa järjestetään suullisia käsittelyjä ulkomaalaisasioissa, jolloin todistajina saattaa olla muihin kuin kristillisiin uskontokuntiin kuuluvia. Todistajat ovat kokeneet ongelmallisenä tällöin sen, että voivatko he vannoa valan valakaavassa mainitun Jumalan kautta vai pitääkö heidän vannoa vakuutus. Uudistuksen myötä nämä ongelmat poistuisivat.

Esityksen 52 §

Ehdotuksessa on pieniä muutoksia koskien asianosaisen, todistajan ja asiantuntijan kuulemisesta teknisiä apuvälineitä käyttäen. Ehdotuksessa on laajennettu mahdollisuutta turvautua teknisin apuvälinein tapahtuvaan kuulemiseen muuttamalla voimassa olevassa laissa olevan edellytys käsittelyyn saapumisesta aiheutuvista kohtuuttomista kustannuksista tai kohtuuttomasta haitasta ehdotetun pykälän huomattaviin kustannuksiin tai huomattavaan haittaan.

Hallinto-oikeus pitää kannatettavana teknisin apuvälinein tapahtuvan kuulemisen mahdollisuuksien laajentamista, kuitenkin siten, että viimesijainen päätösvalta teknisin apuvälinein tapahtuvasta kuulemisesta on oltava tuomioistuimella. Pääsääntönä asianomistajan, todistajan ja asiantuntijan kuulemisessa on hallinto-oikeuden mukaan edelleen oltava paikan päällä tapahtuva kuuleminen, jolloin kuultavan henkilön kokonaisvaltainen tarkkaileminen ja havaintojen tekeminen on helpompaa.

Hallinto-oikeuden lausunto on valmisteltu työryhmässä, jonka puheenjohtajana on toiminut hallinto-oikeustuomari Leena Karhu sekä jäsenenä hallinto-oikeussihteerit Jonna Konstari ja Klaus Kekki.

Hallinto-oikeuden ylituomari

Marjatta Mäenpää

Hallinto-oikeustuomari

Leena Karhu